

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

הספר שאיר את ימי הפורים!

פתח דבר

בעזרי"ת.

בפרוס ימי הפורים הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הננו מתכבדים להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדי תדפיס מספר אוצרות המגילה, והוא ליקוט ביאורים על דרך הפשט והדרוש, בתוספת הוראות בעבודת ה', על סדר הכתובים במגילת אסתר – מלוקטים מתוך תורתו הרחבה מני ים של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

ב"תדפיס" זה באו ביאורים בענין הדרך הנכונה שצריך יהודי להסתכל על ההנהגה הטבעית, שגם היא מאת הבורא ית' שמו, ושעפ"ז מתבאר הסיבה לגיורת המן, ודרך הנס והישועה שבאה אח"כ. במדור "חידושי סוגיות" הצגנו שקו"ט וביאור בענין קריאת הלל בפורים.

קונטרס זה מופיע במסגרת הקובץ השבועי "לקראת שבת – עיונים בפרשת השבוע".

וזאת למודעי: רבים מן הביאורים לא הוגהו גם במקורם ע"י רבנו, ובקונטרס זה בדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר-מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור, וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבנו. ופשוט שמחמת עומק המושג וקוצר דעת העורכים, יתכן שימצאו טעויות וכו"ב, והן על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקור הדברים, וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי-רצון שמגאולה זו דימי הפורים, הנה "מסמך גאולה לגאולה" ונזכה בעגלא דידן לגאולה האמיתית והשלמה, במהרה בימינו.

בברכת התורה,
מכון אור החסידות

אדר ה'תשפ"א

מחיר מיוחד!
\$18
משלוח חינם!

מדוע חשוב לנו לדעת שאחשורוש השתכר 180 יום רצופים? • למה הפיל המן פור ולא קבע את הגזירה מיד? • מדוע רק אסתר צמה ב"תענית אסתר"? • איך הצליחה אסתר לבטל את הגזירה מבלי לפרוך את עלילות המן? "קם רבה שחטי' לר' זירא" – הייתכן?!

כל זאת ועוד שפע נפלא מתורתו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע

להזמנות: 347-750-5153

רבא שהחסרון הוא מצד הגברא, וכדיוק לשונו "אכתי עבדי אחשורוש אנן", שבכדי לומר הלל צריכים להיות "עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש", דרך מי שהוא במעלת "עבדי ה'" יכול להרגיש את ההנהגה הנסית בנס המלוכש בטבע. משא"כ כאשר ישראל משועבדים לאומות העולם, אי אפשר להם להגיע להרגשה זו ובמילא אין מקום לאמירת הלל¹⁹. ודו"ק.

היא באופן גלוי ("עיני ה' אלקיך"), משא"כ בחוץ לארץ שההשגחה האלוקית מסתתרת שם בלבושי הטבע¹⁶. ולכן ס"ל למ"ד זה שנס הנעשה בחו"ל (שאין שם השגחה גלוי, שלכן גם הנס מלוכש ומוסתר בטבע¹⁷) אינו מסוג נס המחייב אמירת הלל.

ובהמשך הגמ' שם מובא בדעת רבא ור"נ דלאחר שגלו אין המקום דחוצה לארץ שולל האפשריות דאמירת הלל¹⁸, ולכן נקט

תוכן העניינים

מִשְׁתָּה שְׁבַעַת יָמִים (א.ה.)

◊ **דרוש ואגדה** // ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 170 ואילך

גזירת המן – תוצאה טבעית מהנאתם בסעודת אחשורוש... ד.

לֶךְ כְּנוֹם .. וְצוּמוֹ עָלַי (ר.ס.)

◊ **דרוש ואגדה** // ע"פ לקוטי שיחות חל"א עמ' 173

מדוע המעיטה אסתר את יופיה לפני בואה לאחשורוש? ... ח.

◊ **תורת חיים** // ע"פ לקוטי שיחות ח"א עמ' 213 ואילך

מה הקשר בין זדיעה באדמה לאמונה בה? ... ט.

פִּוּרִים עַל-שֵׁם פִּיּוּר (ט.כ.)

◊ **דרוש ואגדה** // ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 189 ואילך

פורים – בלשון פרסי דווקא ... יב.

◊ **תורת חיים** // ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 189 ואילך

יהודי אינו תחת שלטון הטבע! ... יד.

◊ **חידושי סוגיות** // ע"פ לקוטי שיחות חל"ו עמ' 197 ואילך

מדוע אין אומרים הלל בפורים ... טז.

מביא ג' טעמי הגמ' בזה / מקשה בטעמא דרבא דעדיין מדוע לא יהללו על ההצלה ממיתה לחיים / גדר אמירת הלל והשקו"ט גבי נס פורים ועפ"יז מבאר טעמי הגמ'

16) ראה בזה בתניא אגה"ק סכ"ה (קלט, ב) ועוד. וידוע הביאור במחז"ל (ע"ז ח, א) ישראל שבחו"ל עובדי ע"ז בטהרה הן (ראה תו"ח וארא קז, ב. סה"מ תרנ"ז ע' נח ואילך. ועוד).

17) וראה כעין הדברים בחדא"ג מהרש"א ערכין שם.
18) ראה חדא"ג שם, "משום דודאי כשישראל על אדמתן אין השכינה שורה אלא בא"י במקום קדושה... אבל כשגלו הרי גם שכינה עמהם בחו"ל".

19) ועיי"ע בלקו"ש חל"ו ע' 170 ואילך ביאור ג' הדיעות בדרך פנימיות התורה.

הרוש ואגדה

גזירת המן – תוצאה טבעית מהנאתם בסעודת אחשוורוש

אודות הסיבה לגזירת המן, אמרו בגמרא (מגילה יב, א) שהיא מפני ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע". ובפשטות עניינו של חטא זה, הוא מה שאכלו ממאכלות אסורות שהיו שם בסעודה (ואף שרשב"י דחה טעם זה, עיין ברי"ף לע"י שם ובמנות הלוי שם, וברש"י לאסתר ד, א ובשפתי חכמים – שגם למסקנא דבר זה הוא טעם לגזירה. וראה לקמן עמ' 96).

אך טעם זה קשה הוא במאוד, וכי משום שאכלו מאכלות אסורות תיגזר עליהם גזירת כליה "להשמיד להרוג ולאבד"?!

ואכן מלשון הגמרא נראה שלא היה חטאם במאכלות אסורות, שהלא דייקו לומר "שנהנו מסעודתו של אותו רשע", ולא "שאכלו מאכלות אסורות" וכיוצא, ומשמע שהפגם הוא בהנאה מסעודה של אחשוורוש, ולא בעצם האכילה. ודבר זה צריך לביאור נכון, מהו הפגם הגדול הטמון בהנאה מסעודת רשע, עד שמחמתו נגזרה על שונאיהם של ישראל כליה רח"ל?

אמרו חז"ל במדרש (תנחומא תולדות ה. אסתר רבה פ"י, יא ועוד), שבני ישראל הנמצאים בין האומות משולים ל"כבשה שעומדת בין שבעים זאבים", שהאומות זוממות כל העת להרע לישראל, ו"גדול הוא הרועה שמצילה ושוברן לפנייהם", והיינו בנמשל שהקב"ה מציל את ישראל מידן. וכאשר מעמיקים במשמעותם של דברים אלו, הרי ימצא ביאור נכון כיצד מה שנהנו מסעודת אחשוורוש גרר את גזירת המן.

דהנה, על הפסוק (וילך לא, יז) "והסתרתי פני מהם . . ומצאוהו צרות רבות ורעות", כתב הרמב"ם (מורה נבוכים פ"ג פנ"א קרוב לסופו) שאותן "צרות רבות ורעות" הפוקדות את החוטא, אינן עונש המוטל עליו מחמת חטאו, אלא צרות הבאות עליו בדרך הטבע. אלא שכאשר הולך האדם

ד

ישוב יש לבאר גם עומק הטעמים האחרים (דאין אומרים שירה בחו"ל, וטעמא דרבא דאכתי עבדי דאחשוורוש אנן), דבכלל יש לחקור בטעם הדבר שעל נס פורים אי אפשר לומר הלל להיותו נס המלוכש בטבע, דיש לבאר זה בשני אופנים (א) זהו מצד החפצא דהמאורע שעליו אומרים ההלל, שנס המלוכש בטבע אינו בגדר נס המספיק לחייב אמירת הלל (כמו בהנהגה הטבעית, עם היותה גם היא "נסיך שבכל יום עמנו", שאינה מחייבת לומר הלל, ואדרבה, אסור לומר הלל על הנהגה זו). (ב) זהו מצד חסרון הגברא הקורא ההלל, דלהיות שקשה לאדם להכיר הנס שבהנהגה זו לכן אי אפשר לתקן ולחייב אמירת הלל ע"ז.

ויש לומר, שזהו החילוק בין שני הטעמים שאין כלל חיוב של אמירת הלל בפורים – (א) לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ, (ב) אכתי עבדי אחשוורוש אנן:

דל"טעם הא' ה"ז מפני החפצא דהנס, דידוע שבהשגחה האלוקית יש חילוק בין ארץ ישראל וחוף לארץ, יעוי"י בתענית י, א) ד"ארץ ישראל משקה אותה הקב"ה בעצמו וכל העולם ע"י שליח"¹⁵, וביאור הענין, דההשגחה האלוקית בארץ ישראל

(15) ובמהרש"א שם מבאר ד"ע"י שליח דהיינו שרי אומות שלמעלה ומזלות שלהם". ויעויין נמי בבחי עה"פ שנאמר גבי ארץ ישראל, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" (עקב יא, יב), שכתב "עיקר הדרישה וההשגחה שם, ומשם מתפשטת לשאר הארצות כו' שאין ארץ ישראל נתונה תחת ממשלת הכו"מ כו' אבל הקב"ה בעצמו ובכבודו דורש אותה תמיד".

קריאת המגילה. פירוש, דמצד עצמו אין אדם מרגיש הנס שבמעשה פורים באופן המחייבו באמירת הלל (שהיא על נס שבגלוי דוקא כנ"ל), כ"א דוקא ע"י שקורא המגילה ואז אפשר לו להלל את השם על נס זה – דלהיותה א' מכ"ד כתבי הקודש, חלק מתורת אמת ו"תורה אור", הרי בה ועל ידה מואר ומורגש אמתית הענין, שזה ה' נס מאת הקב"ה (ורק שנתלבש בלבושי הטבע). וזהו עומק כוונת רב נחמן "קרייתא זו הלילא", והיינו שבקריאתה של המגילה תלוי' וגם כלולה אמירת ההלל. כלומר שאמירת ההלל גורמת לאדם שירגיש את גודל הנס, ובמילא מהלל ומשבח לה' על הנס בעת קריאת המגילה.

וילפי דברינו יש להעלות נפק"מ למעשה, דלפי הסברה זו, הנה גם מי שאין לו מגילה אינו אומר הלל אליבא דרב נחמן. ואכן הדברים מתאימים למ"ש באחרונים (ברכי יוסף או"ח סו"ס תרצג. שערי תשובה שם. שו"ת חת"ס שם. ועוד) ד"מסתימות דברי הפוסקים משמע דאין בו הלל לעולם" [אף דאנן קיי"ל כטעמא דרב נחמן דקריאתה היא הלל, ולדברי המאירי צ"ל הדין דמי שאין לו מגילה יאמר הלל]¹⁴, והאחרונים לפי דרכם ביארו בזה דמאחר שסוף סוף לא תיקנו חכמים הלל בפורים [אף לרב נחמן], שוב אין מקום לאמירתו גם אם אין לו מגילה. אבל ע"פ הדברים דלעיל ה"ז יתירה מזו מצד עצם סברת רב נחמן, שהמגילה היא המגלה את גודל הנס, וא"כ לא תתכן אמירת הלל בפורים אלא בקריאת המגילה בלבד. וללא המגילה אין מקום לאמירת ההלל, דהנס הוא לא בגלוי].

(14) וראה שד"ח כללים מערכת הה"א כלל עב. אסיפת דינים מערכת פורים ס"א. ויש"נ.

בדרך הישר, שומר עליו השי"ת מכל צרה וצוקה, אמנם, מאחר שחטא, "השם נבדל ממנו", ואזי בדרך ממי"א הוא "מזומן לכל רע שימצאהו" בדרך הטבע.

ומעין זה הוא גם במשל הכבשה שבין שבעים הזאבים:

המצב הטבעי בעולם הוא שה"זאבים", הם אומות העולם, שונאים את ישראל וחפצים להרע להם בכל עת, אלא שה"רועה" הוא גדול ושומר על ה"כבשה" שלא יזיקו לה ה"זאבים".

אמנם, במה דברים אמורים, כאשר ה"כבשה" סומכת על הרועה שהוא ישמרנה ויצילנה בכל עת, והיינו שבני ישראל יודעים ששלומם תלוי בידי השי"ת והוא היחיד שמצילם תמיד מידי ה"זאבים", בדרך של נס למעלה מן הטבע.

אך אם בני ישראל טועים לחשוב שה"זאבים" עצמם יגינו עליהם, והמה סומכים על מלך מאומות העולם שישמור עליהם, הרי במצב זה דוחה ה"כבשה" את שמירתו של ה"רועה" וממילא הרי היא נתונה למלתעותיהם של ה"זאבים". ואם אין השי"ת משמר את ישראל, הרי נתונים הם למצב הטבעי בו אומות העולם פועלים להשמידם רח"ל.

ובמצב זה, אין הצרות באות מאת השי"ת כעונש על מה שאינם סומכים עליו, אלא הן תוצאה טבעית ממה שהוסרה שמירת השי"ת על בני ישראל.

ואף שבוודאי צריך אדם להתחשב ב"זאבים", ולעשות כל התלוי בו בכדי להינצל בדרכי הטבע משונאי ישראל, מכל מקום צריך היהודי להכיר שעיקר הצלתו בא מידי הקב"ה לבדו.

דהנה, השי"ת קבע בעולמו שהשפע המגיע אל יהודי יעבור דרך חוקי הטבע, ועל כן צריך יהודי להשתדל להשיג את הצטרכויותיו בדרכי הטבע. אמנם, אסור לטעות בדבר זה, ויש לזכור תמיד כי יהודי אינו נתון כלל לחוקי הטבע, וכל השפע המגיע לו הוא מהשי"ת בלבד! אלא שרצה הקב"ה וקבע שהשפע יגיע אל האדם על ידי "לבוש" חיצוני של חוקי הטבע.

מכיוון שהשפע עצמו בא מאת השי"ת לבד, הרי מובן שהמתאמץ ומשקיע בעסקו ושוכח שהשפע הוא ברכת ה', לא יוסיף לעצמו שפע. כי נמצא שהוסיף עוד ועוד לבושים לשפע, אבל לא דאג להמשכת השפע עצמו. ולמה הדבר דומה, לאדם החפץ בממון, והרי הוא עוסק במרץ בתפירת כיסים להניח בהם את הכסף, אך אינו דואג להשיג את הכסף עצמו...

וכן הוא בנידון דידן, בוודאי צריך האדם להשתדל עבור שלומו וקיומו גם אצל ה"זאבים" – אומות העולם, אך כל זאת רק כ"לבוש" חיצוני בלבד, לאחר שהתפלל והמשיך עליו רחמים ושמירה מהשי"ת.

ויסוד זה, עובר כחוט השני בין בתרי סיפור המגילה מתחילתו ועד סופו:

החטא

כאשר נמצאים בני ישראל בגלות, תחת שליטת האומות, צריכים הם לתת כבוד למלכות, ו"דינא דמלכותא דינא" (נדרים כח, א). וממילא כאשר ערך אחשוורוש משתה והזמין אליו גם

ג

והביאור בזה י"ל: עצם ענין אמירת הלל הוא הודאה לה' על נס שבגלוי דוקא⁷ ולכן אמחו"ל (שבת קיח, ב) "הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף", דאע"פ שאנו מודים לה' בכל יום בתפילה "על נסין שבכ"ל יום עמנו" (נוסח ברכת מודים בתפילת העמידה)⁸, הרי שהוא ית' עושה לנו נסים "בכל יום" – מ"מ אין זה מחייב אמירת הלל (ואדרבה, "הקורא הלל בכל יום כו'"), לפי שאינם נסים גלויים, ואמירת הלל היא דוקא על נס גלוי⁹.

וא"כ אפ"ל דכל ג' הטעמים הנ"ל בהא שלא תיקנו הלל בפורים יסודם בנקודה א' – שנס פורים לא היה נס גלוי [שהרי לא מצינו בכל פרטי הנס דפורים ענין של שידוד מערכות הטבע וביטול מנהגו של עולם]¹⁰, ורק שנשתלשלו מאורעות הדברים באופן בלתי רגיל עד שהי' "נראה בשכל שכל הסבות היו למעלה מהטבע" (לשון רבינו הזקן בתורה אור מגילת אסתר (צג, ריש ע"ד. ק, א))¹¹.

(7) וכלשון הירושלמי (פסחים שם) "כשהקב"ה עושה לכם נסים תהו אומרים שירה" (משא"כ בבבלי שם (קז, א) "סיהו אומרים אותו . . . על כל צרה וצרה . . . ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן").

(8) וראה אור התורה שבהערה הבאה.

(9) עיין בזה בספר מדרש תלפיות אות ה' ערך הלל הגדול. אוה"ת לתהלים שם (ע' קנ"ה). אוה"ת בראשית יט, א. ועוד. לקו"ש חכ"ו ע' 16 ואילך.

(10) באבודרהם הל' ברכת הראי', דגם בפורים "יצא ממנהג העולם מפני ב' דברים", אבל גם ב' הדברים שמפטר שם אין בהם שידוד מערכות הטבע ואינם נסים גלויים כ"כ (ע"ש), וכוונתו שמצדם חל על זה גדר "נס" המחייב ברכת "שעשה נסים".

(11) וראה גם אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' קנ"ד: "ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו וה"ז גילוי אלקות כו'". – וראה לקמן הערה 12.

אמנם ברור שיש חילוק בין נס פורים לניסים שבכל יום, ד"נסין שבכל יום עמנו" הם החסדים הבאים בהנהגה טבעית, ונק' "נסין" לפי שבאמת אפילו הנהגת הטבע ה"ה ענין של נסים¹², משא"כ נס פורים הרי כל כולו הוא הנהגה נסית, אלא שהנס הי' מלוכש בדרכי הטבע.

א"כ נמצא שנס פורים מחד הוא לא הנהגה טבעית רגילה אלא הנהגה מיוחדת. ולאידך זה מתלבש ונסתר בתוך דרכי הטבע ולכן יש מקום ושקו"ט אם יש צד חיוב אמירת הלל בפורים, דמצד הנס שבמאורע דפורים – יתכן שיש חיוב באמירת הלל¹³, ואילו מצד לבוש הטבע שבנס פורים – י"ל שפטורים מהלל (ע"ד העדר אמירת הלל בכל יום).

ובהמשך לזה יש לבאר דעת רב נחמן "קרייתא זו הלילא", שאין כוונתו שלא תיקנו לומר הלל בפורים לפי שכבר תיקנו לקרוא את המגילה ולכן אין צורך (גם) באמירת הלל – אלא י"ל כוונתו שאמירת הלל בפורים לא תיתכן באופן אחר אלא באמצעות

(12) (וכמבואר בכ"מ, שהטבע עצמו הוא "נסים רבים מתמידים ותכופים כו'") (לשון הצמח צדק בספר אוה"ת לתהלים ע' קנ"ד בשם חכמי המחקר. וש"נ).

(13) ראה אוה"ת שם, דכיון ד"נס פורים . . . ראו כל אפסי ארץ את ישועת אלקינו . . . ע"ז שייך לומר הלל".

אלא שלכאורה צ"ע, שהרי בפועל אין אומרים הלל בפורים. ואולי קאי להדעה "קרייתא זו הלילא". ולהעיר ממחו"ל (פסחים קז, א) "מדרכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע כו'".

או יש לומר, שמצד גדר הנס שבפורים "שייך לומר הלל", היינו שאינו מושג כמו אמירת הלל בכל יום (על נסין שבכל יום עמנו) דה"ז מחרף ומגדף. אבל זה שפועל שאין אומרים הלל מצד הטעמים שבגמ', שייך להא שהנס הי' מלוכש בטבע, כפנים. ועצ"ע.

אחשוורוש), כי "אכתי עבדי אחשוורוש אנן".

בפשטות חלוקים הטעמים במהותם, דלטעם הא' והג' מעיקרו של דבר אין כאן חיוב לומר הלל, ואילו לטעם הב' חייבים בהלל, אלא שיוצאים חובת הלל בקריאת המגילה [ולדעת המאירי בסוגיין נפק"מ להלכה יש בדבר אם ה' במקום שאין לו מגילה, דלטעם "קרייתא זו הלילא" קורא את ההלל, "שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגילה במקומו", משא"כ לטעמא דאכתי עבדי דאחשוורוש אנן הרי "אף מי שאין בידו מגילה אינו קורא את ההלל"].

ב

ולכאורה צ"ע בטעם הג' "אכתי עבדי אחשוורוש אנן", דהרי קושיית הגמ' היתה שאם מעבדות לחרות אומרים שירה אזי כ"ש ממיתה לחיים, וא"כ מה לי אם עדיין עבדי אחשוורוש אנן והרי ניצלו ממיתה לחיים.

אלא ע"כ מוכרח לומר שלטעם זה בגמ' יוצא שאי אפשר לומר הלל כשנמצאים עדיין בשעבוד, דאמנם קריאת המגילה נתקנה על ההצלה ממוות לחיים אבל הלל נאמר רק כשנמצאים במצב של עבדי ה'. אך הא גופא צ"ב מדוע.

ויובן זה ובהקדים קושיא נוספת, דהנה בהמשך הגמ' (שם) "בין לרבא בין לר"נ קשיא [ובפרש"י: "בין לרבא, דאמר להכי לא אמרי הלל דאכתי עבדי אחשוורוש הו, הא לאו הכי אמרינן. בין לרב נחמן, דאמר קריאת המגילה במקום ההלל"] והא תניא משנכנסו לארץ

(4) עיין בריטב"א בסוגיין שפירש כן טעמא דרבא, ד"לא מצינו למימר הללו עבדי ה' כל היכא דאנן עבדים לאחרים". וכ"ה נמי בשיטת ריב"ב לרי"ף שם.

לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה [היינו דאיכא תניא דמסייע לטעמא קמיינתא דאין שייך כלל הלל בחוץ לארץ, וקשיא ארבא ור"נ דמשמע דסברי דשפיר ה' מקום לומר הלל אם לא מהטעמים שאמרן], (ומשני) כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון. ולפום ריהטא (שהקושיא כאן היתה בין לרבא ובין לר"נ) משמע להדיא דתירוק זה דלאחר שגלו חזרו כל הארצות להכשירן הוא בין לרבא ובין לר"נ, והיינו דגם לדעת רבא שפיר יתכן חיוב הלל גם לאחר שגלו ישראל על נס שנעשה בחוצה לארץ ("חזרו להכשירן הראשון", היינו שהוכשרו ממש להתחייב באמירת הלל בפועל, במאורע המצריך ההלל). ולכאורה תמוה, דממה נפשך, הרי לדעת רבא כל זמן שלא נגאלו "מעבדות לחירות" אין אומרים הלל, וא"כ איך שייך חיוב הלל לאחר שגלו "שגלו" כיון שלעולם נמצאים הם מאז שגלו במצב של "אכתי עבדי" השולל אמירת הלל אליבא דרבא⁵ וצ"ע⁶.

(5) וכן מפורש בר"ן (על הרי"ף) בסוגיין, ש"האי טעמא דרבא סגי לכל נס העשוי בחוצה לארץ בעוד שישראל בגלות".

(6) ובשו"ת חת"ס (או"ח סקצ"ב) כתב, דלרבא מה שאמר "כיון שגלו חזרו להכשירן הראשון" – "ראוי לחזור קאמר, אבל אין לנו", היינו דלעולם לא יבוא לידי פועל "כיון דכל הנסים שנעשו ושייעשו טרם גאולה העתידה אכתי עבדי או"ה אנן". אבל לכאורה ה"ז פ' דחוק ואין בו מזור גמור, כי אפילו לומר רק שאליבא דרבא חו"ל "ראוי לחזור להכשר הראשון" הוא ג"כ מילתא דתמיהה, שהרי הא דלרבא "אכתי עבדי אחשוורוש אנן" הוא הוא גדר הגלות המונע מלומר הלל, וא"כ איך מתאים שוב לומר (כעין סברא הפוכה) שדוקא כשגלו ראוי לומר הלל ("חזרו להכשירן הראשון"), ומה "ראוי" יש כאן. ואכ"מ.

את בני ישראל, בוודאי היו מוכרחים להשתתף בו מחמת כבוד המלכות. ולא היה איסור בדבר זה, כיוון שהמשתה היה גם "כרצון מרדכי", וממילא היה אפשר להשתתף במשתה באופן המותר, במאכלים כשרים וכל הדרוש.

אמנם, יחד עם זאת שהיו צריכים להשתתף במשתה, היו צריכים לזכור שאין קיומם תלוי באחשוורוש, והכבוד שמעניק להם אחשוורוש לא יביא להם תועלת. קיומם האמתי של בני ישראל הוא על ידי שמירת השי"ת לבד. אלא שציווה הקב"ה ש"אין סומכין על הנס", ועליהם להשתדל ולעשות התלוי בהם בדרכי הטבע לצורך שלומם וטובתם. אך כל זה הוא רק בבחינת "כלי" לשלום האמתי המגיע מאת השי"ת לבדו.

אמנם, בני ישראל חטאו ו"נהנו" מסעודתו של אותו רשע. הם לא השתתפו בסעודה מחמת ההכרח של "כבוד המלכות", אלא התענגו מן הכבוד שהעניק להם "אותו רשע", וחשבו שהתקרבותם אל אחשוורוש תביא להם שמירה ושלום. בני ישראל הסיחו דעתם משמירתו של ה"רועה" – הקב"ה, וטעו לחשוב ש"אותו רשע" בכוחו להגן עליהם ובו תלוי קיומם.

הגזירה

נתבאר למעלה, שהמצב הטבעי הוא שה"זאבים" מנסים ומחפשים להזיק ל"כבשה", אלא ששמירת הרועה מצילה אותה. וכאשר מסירה הכבשה את שמירת הרועה על ידי התקרבותה לזאבים, הרי היזק הזאבים אינו עונש, כי אם תוצאה טבעית מהתנהגותה.

וכמו כן גזירת המן ושנאת אחשוורוש לא היו כעונש על חטא של בני ישראל, אלא תוצאה טבעית מהתנהגותם. שונאי ישראל שבכל דור מנסים תדיר "לכלותנו", אלא ש"הקב"ה מצילנו מידם". אמנם, כאשר התקרבו בני ישראל אל ה"זאבים" – אחשוורוש, וטעו לחשוב שקיומם תלוי בחסדי "אותו רשע", הרי בזה הסירו מעליהם את שמירתו הנסית של ה"רועה" – הקב"ה. ובהעדר השמירה הנסית, מצליחה שנאתם התמידית של שונאי ישראל להתבטא בגזירות קשות, ועד "להשמיד להרוג ולאבד" ח"ו.

התיקון

פעולות אסתר לביטול הגזירה, מבטאות היטב את התיקון להשתתפות בסעודת אחשוורוש: את עיקר ההתאמצות לביטול הגזירה, עשתה אסתר בדרך רוחנית, ורק לאחר שדאגה לביטול הגזירה מלמעלה, פעלה גם בהשתדלות טבעית.

עיקר פעולתה של אסתר היה במה שהתענתה שלושה ימים לילה ויום והתפללה לפני השי"ת שיציל את בני ישראל. ורק לאחר התענית נפנתה להשתדלות בדרכי הטבע, והלכה אל אחשוורוש "להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה".

והנה, לכאורה כל עיקר הליכתה אל אחשוורוש תמוה הוא ביותר: מכיוון שהתענתה שלושה ימים, הרי ירד חינה ויופיה. ואם כן, כיצד הולכת היא אל אחשוורוש "לבקש מלפניו על עמה", ובפרט שההליכה היתה "אשר לא כדת", ויתירה מזו, לאחר שלא נקראה שלושים

יום – שבשביל כך היתה צריכה לנשיאת חן מיוחדת?

והמענה לכך הוא, שבכך המחשה אסתר לבני ישראל שביטול הגזירה האמתי הוא מהשי"ת לבדו. ועל כן עיקר הפעולה הוא בצום ותענית ותשובה. ולאחר שנתבטלה הגזירה למעלה, אפשר להשתדל גם בדרכי הטבע. ואם השי"ת מסיר את הגזירה, אזי אין להתחשב כל כך באיכות ומהות הלבוש, וגם הליכה אל המלך לאחר תענית, היא אחיזה בדרכי הטבע לישועת השם.

הישועה

גם סגנונו המיוחד של נס פורים, מצביע על יסוד זה:

נס פורים שונה מנס חנוכה ויציאת מצרים, בכך שהיה מלוכש בדרכי הטבע. בחנוכה מסר השי"ת "גבורים ביד חלשים", וביציאת מצרים קרע את הים, וכן בשאר נסים שהיו לבני ישראל ששיכרו וביטלו את גדרי הטבע.

אבל בפורים, "לא היה דבר נראה לעין שהוא למעלה מהטבע". אמנם, יחד עם זאת "נראה בחוש, שכל הסיבות היו רק למעלה מהטבע". והיינו שבוודאי היה כאן נס גדול מהשי"ת, שהלא השתלשלות הדברים מוכיחה שיד ה' היתה בדבר. אלא ש"הנס נשתלשל ובא על דרך הטבע", ולכן הנס לא שידד וביטל את גדרי הטבע (תורה אור צג, ג ואילך).

החידוש המיוחד שבנס פורים הוא שאז נתגלה שההנהגה הנסית שלמעלה אינה מוגבלת ב"למעלה מן הטבע", אלא יכולה היא להתלבש גם בלבושי הטבע עצמם. וזו היתה מהותו של נס הפורים – שהקב"ה הלביש את ההנהגה שלמעלה מן הטבע בתוך טבע העולם עצמו.

ודבר זה היה הוראה לבני ישראל באותו דור ולדורות, שגם ההנהגה שנראית כטבעית, היא "לבוש" בלבד להנהגתו הנסית של הקב"ה עם בני ישראל. וממילא עיקר השתדלותו של יהודי צריך להיות ברוחניות, ואזי יש להכין גם לבוש וכלי גשמי להמשכת השפע, אך "לבוש" זה הוא טפל לעומת חסד ה' הנשפע אליו מלמעלה.

מדוע אין אומרים הלל בפורים

מביא ג' טעמי הגמ' בזה / מקשה בטעמא דרבא דעדיין מדוע לא יהללו על ההצלה ממיתה לחיים / גדר אמירת הלל והשקן"ט גבי נס פורים ועפ"י מבאר טעמי הגמ'

המגילה זו היא ההלל). רבא אמר' בשלמא התם (ביציאת מצרים) הללו עבדי ה' (תהלים קיג, א) ולא עבדי פרעה (שהרי לחירות יצאו. רש"י), אלא הכא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אנן (דלא נגאלו אלא מן המיתה. רש"י).

ונמצאו כאן ג' טעמים שלא תיקנו לומר הלל בפורים. טעמא קמא שבש"ס, לפי שנס פורים הי' בחוצה לארץ (ושאני יצי"מ דהיתה קודם הכניסה לארץ). ועוד טעם דנקיט רב נחמן דאכן שפיר יש להודות ולהלל אלא שקריאת המגילה היא במקום הלל [וכהאי טעמא נקיט הרמב"ם (הל' חנוכה פ"ג סה"ו)]. וטעם ג' דרבא, דאין לומר הלל לפי שאי אפשר לומר "הללו עבדי ה' (ולא עבדי

בטעם התקנה לקרוא את המגילה בפורים איתא בגמרא (מגילה יד, א) "ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה (ביציאת מצרים אמרו שירה על הים! רש"י), ממיתה לחיים לא כל שכן. אי הכי הלל נמי נימא, (ומשני) לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. (ופריך) יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרינן שירה, (ומתריך) כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה, משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר קרייתא זו הלילא (קריאת

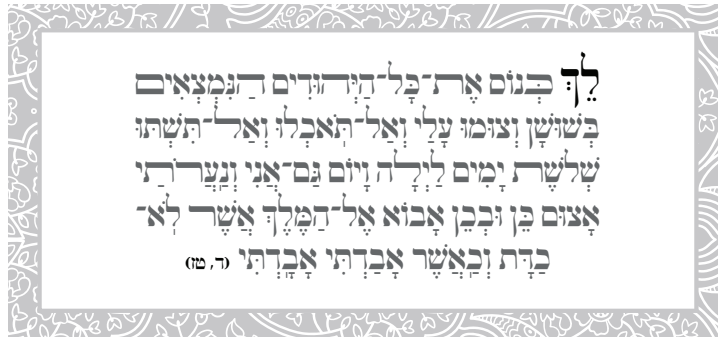
(1) בטורי אבן מגילה שם הקשה על פרש"י, ומפרש באר"א (דקאי על אמירת הלל בליל ראשון דפסח). ואכ"מ.

(2) ראה (בג' טעמים שבמגילה שם) גם ערכין י, ב. – ובירושלמי פסחים (פ"י ה"ו) הובאו רק טעם הא' והג'. ע"ש.

(3) ברש"י גריס "אמר רבא" (וראה הגהות מהר"ץ חיות מגילה שם). ובר"י (וכ"ה בהגהות הב"ח) גריס "מתקיף לה רבא מי דמי". וראה באחרונים שצוינו לקמן ס"ב ובשו"ג שם (גבי מי שאין לו מגילה).

שהשי"ת נתן את הגוי תחת הנהגת חוקי הטבע, ממילא גם היהודי המתעסק עמו תלוי בחוקי הטבע, וממילא יש לו להשתדל ביותר בדרכי הטבע בכדי להצליח במסחרו.

וזאת אשר יש ללמוד משם "פורים" ב"לשון פרסי" – שגם בעת שמתעסקים ומדברים עם גוי – "לשון פרסי", הרי היהודי אינו נתון לעולם תחת חוקי הטבע, וכל השפעתו היא רק ממקום הקדושה לפי מעשיו. וכפי שרואים בעניין פורים שגם ב"לשון פרסי" ישנה השגחתו המיוחדת של השי"ת על בני ישראל.

מדוע המעיטה אסתר את יופיה לפני בואה לאחשוורוש?

הודעתה של אסתר "גם אני ונערותי אצום כן", מעוררת תמיהה רבתי, וסתירה מיניה וביה:

מחד, נראה שאסתר הולכת בדרכי הטבע, ומנסה להסיר את הגזירה על ידי השתדלות טבעית אצל אחשוורוש. ועד כדי כך מחשיבה אסתר את ההשתדלות הטבעית, שמסכנת עבור זה את חייה. מציאת החן של אסתר אצל אחשוורוש אינה מובטחת, שהרי "לא נקראתי לבוא אל המלך זה שלשים יום". ומאידך "כל איש ואשה אשר יבוא אל המלך אל החצר הפנימית אשר לא יקרא אחת דתו להמית". ואם כן, יש לה להשתדל ככל האפשר למצוא חן לפני אחשוורוש.

ומאידך, הודיעה אסתר ששלושה ימים קודם לכתה אל המלך עומדת היא להתענות שלושה ימים רצופים. ובוודאי על פי הטבע ממעיטה התענית את היופי ואת החן. ומשמע מכך שאין היא מחשיבה את ההשתדלות הטבעית, אלא רק את הפעולות הרוחניות כתשובה ותענית.

ואם כן, ממה נפשך: או שתסמוך אסתר על ההשתדלות הגשמית, וממילא תגדיל את נשיאת החן שלה וכל שכן שלא תתענה. או שתסמוך לגמרי על הפעולות הרוחניות, וממילא אין טעם להסתכן וללכת אל אחשוורוש שלא כדת?!

הנהגתה של אסתר תובהר על פי פנימיות מהלך הגזירה ונס פורים [וראה לעיל עמ' 45]:

כ"ז עיקר גזירת המן לא באה על בני ישראל בדרך הטבע, וגם לא היתה עונש שנגזר מלמעלה על חטאים חמורים, אלא היא תוצאה טבעית מהתנהגותם של בני ישראל. כל עיקר קיומם של בני ישראל בין ה"שבעים זאבים" הרוצים לכולותם, הוא רק בזכות ה"רועה" ששומרם בכל רגע ורגע מחורשי רעתם. אולם, כאשר ערך אחשוורוש את משתהו והזמין גם את בני ישראל כשוויים בין שווים, "שכחו" בני ישראל על ה"רועה", וסמכו על אחשוורוש שיסוכך ויגן עליהם. ומשום כך הסיר השי"ת את שמירתו מבני ישראל, וממילא כתוצאה טבעית נגזרה עליהם הגזירה.

ו"ז פי זה מוכן היטב, שכאשר רוצים לבטל את הגזירה לא יועילו כל ההשתדלויות בדרך הטבע. כי על פי טבע העולם מכילים ה"זאבים" את ה"כבשה", ואין לה דרך להינצל משנאתם. והדרך היחידה להינצל היא על ידי התענית והתשובה, שבכך מוכיחים בני ישראל שעזבו את משענת הקנה הרצון וחזרו לבטוח בהשי"ת לבדו. ואמנם צריכים לפעול גם בדרכי הטבע, אבל פעולות אלו הן רק "לבוש" ו"כלי" לברכת והצלת השי"ת.

ו"ז היתה דרך פעולתה של אסתר: היא אמנם הולכת אל אחשוורוש ומשתדלת בדרכי הטבע, אבל כל זאת רק ככלי ולבוש לברכת השי"ת. וממילא היא שמה את עיקר הדגש על התשובה והתענית, וגם מתענה בעצמה שלושה ימים רצופים. ואף שהתענית תפגע ותחליש את ההשתדלות הטבעית, הרי אין בכך כלום. כי אם התשובה היא כראוי, בוודאי יועיל גם "לבוש" זה להמשיך דרכו את ישועת השי"ת.

[ועניין] הלבוש הוא מוכרח, כי השפעת השי"ת נעשית דווקא על ידי שמכינים כלי לזה בדרך הטבע. ולכן הלכה אסתר לאחשוורוש למרות הסכנה שבדבר, כי אי אפשר להמשיך את הישועה בלא כלי בדרך הטבע].

מהו הקשר בין זריעה באדמה לאמונה בה'?

תענית שלושה ימים שקיבלה אסתר על עצמה, היתה מנוגדת לכללי ההיגיון והטבע. חשיבותה של אסתר בעיני אחשוורוש היתה משום ש"ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות". וכאשר עמדה לבקש רחמים מאת אחשוורוש על עמה, הרי הדעת נותנת שעליה להתנאות ולהתייפות בכדי שתישא חן בעיניו וימלא בקשתה. ומכל מקום לא שתה אסתר ליבה לזאת, והכריזה "גם אני ונערותי אצום כן, ובכן אבוא אל המלך"!

ונתבאר למעלה (במדור "דרוש ואגדה"), שהנהגה זו נובעת מכך שמרדכי ואסתר הבינו אל נכון שמקור הגזירה אינו בהמן ואחשוורוש, אלא בחטאם של בני ישראל. ועל כן לא תבוא הישועה מהשתדלות טבעית בשושן הבירה בלבד, אלא דווקא כאשר יתקנו בני ישראל את

הנהגתו הרוחנית לבין ההשפעה הגשמית. וכמו כן בעניין הגזירה, שאין קשר בין צרה המתרגשת על בני ישראל בזמן הגלות, להתנהגותם בתורה ומצוותיה.

ומעות זו נשללת על ידי הבטה בהנהגתם של מרדכי ואסתר:

באותו זמן היו עם ישראל "מפוזר ומפורד בין העמים", באופן ש"אכתי עבדי אחשוורוש אנן", והיה זמן של גלות והעלם על גילוי אורו ית'. ומכל מקום רואים בבירור בהנהגת מרדכי ואסתר ובהשתלשלות הדברים, שלא הפעולות הגשמיות והטבעיות הביאו לנס ההצלה, אלא דווקא הצום והתשובה הם שביטלו את סיבת הגזירה, וממילא בטלה גם הגזירה עצמה. ומוכח שגם בזמן הגלות אין מאורעותיהם של ישראל באים על פי מקרי הטבע ח"ו, אלא בהשגחה מיוחדת מאתו ית' לפי מצבם הרוחני.

ויסוד זה הורו חכמים ורמזוהו בכך שקבעו את שם החג "פורים" בלשון פרסי. להורות ולהדגיש אשר גם בתקופת הגלות, זמן של "לשון פרסי", עת אשר אין נגלה אורו ית' בעולם, מכל מקום ההשפעות לבני ישראל הן לפי מעשיהם, הן השפעות רוחניות והן השפעות גשמיות. ועל כן ראוי לקרוא את שם החג בלשון פרסי ולא בלשון הקודש, כי החידוש בכך שכל מאורעות הגזירה והנס התנהלו על פי עבודתם הרוחנית של ישראל – הוא דווקא כאשר היה זה בזמן הגלות, גם בתקופת "לשון פרסי".

יהודי אינו תחת שלטון הטבע!

ממה שנקרא שם החג "פורים" ב"לשון פרסי", למדים שגם בתקופת הגלות והחושך, עדיין משגיח השי"ת על בני ישראל, באופן שאינם נתונים לשלטון וחוקי הטבע, אלא כל המתרחש עמהם הוא בהתאם למצבם הרוחני. ולכן נקרא החג בלשון פרסי, להורות שגם בתקופת "לשון פרסי" התרחשו המאורעות המוכיחים על הנהגתו המיוחדת של השי"ת עם בני ישראל (ראה במדור "דרוש ואגדה" בארוכה).

ויש ללמוד מכך הוראות נחוצות בהנהגתו היומיומית של יהודי:

כאשר חפץ יהודי בהצלחה בלימוד התורה, הרי באמת לא יועילו כל התחכמויותיו, והוא יזכה לסייעתא דשמיא כאשר יתנהג ביראת שמים הראויה. ובכלל, ברור שבעניינים רוחניים ההשפעה לאדם היא לפי ערך עבודתו את קונו. גם כאשר נערך משא ומתן בין שני יהודים, מובן שהשי"ת קובע לכל אחד מהם את השפע הראוי לו, ואם רוצה האדם להצליח בעסקיו, יתפלל אל השי"ת ולא יועילו התחכמויותיו במשא ומתן ללא השתדלות רוחנית.

אבל כאשר יהודי עוסק במסחר עם גוי, ב"לשון פרסי", אפשר לטעות לכאורה שמכיוון

לפעולות הרוחניות, וביקשה ממרדכי "לך כנוס את כל היהודים . . וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים לילה ויום". יתר על כן, בדרך הטבע היתה אסתר זקוקה למצוא חן בעיני אחשוורוש בכדי שייאות לבטל את הגזירה, ובפרט שהיא נכנסת אל המלך "שלא כדת" מתוך סכנת נפשות, שהלא הנכנס שלא ברשות "אחת דתו להמית". ומכל מקום הכריזה אסתר "גם אני ונערוטי אצום כן", והלא תענית של שלושה ימים רצופים בוודאי ממעיטה את היופי ונשיאת החן. ומובן מכך שאסתר החשיבה את הפעולות הרוחניות כדרך העיקרית לביטול הגזירה, גם כאשר בא הדבר על חשבון ההשתדלות הטבעית.

מרדכי ואסתר ידעו בפשטות ובבירור, שכאשר מתרגשת צרה על בני ישראל, אין לומר "דבר זה ממנהג העולם אירע לנו, וצרה זו נקרה נקרית", אלא בוודאי "בגלל מעשיהם הרעים הורע להן" (רמב"ם הל' תעניות פ"א ה"ב-ג). ומכיוון שהסיבה היא החטאים, והגזירה היא תוצאתו של החטא, מובן ופשוט שאין כל טעם לנסות לבטל את הגזירה בדרכי הטבע, קודם שמבטלים את סיבת הגזירה שהוא החטא!

ומכיוון שסיבת הגזירה היא מה ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע", ממילא עיקר הפעולה לביטול הגזירה הוא מה שיתענו כולם שלושת ימים, כפי שפירשו חז"ל (ילקוט שמעוני אסתר פ"ה) את הטעם לתענית זו: "אתם צמים על שאכלתם ושתיתם מסעודתו של אחשוורוש".

ומכיוון שמתקנים את החטא שהוא סיבת הגזירה, ממילא בטלה גם הגזירה, אלא שהשי"ת מעניק את ברכתו כאשר משתדלים בדרכי הטבע, כפי שנאמר "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה" – על ידי מעשה והשתדלות. ולזאת עשו מרדכי ואסתר פעולות גם באופן טבעי. אבל הבינו שאין זה העיקר, ויש ליתן את הדעת יותר על התענית והתיקון מאשר על השתדלות בדרכי הטבע.

יסוד זה, שכל הבא על בני ישראל יש לו סיבה רוחנית הנעוצה במעשיהם, הוא שריר וקיים בכל זמן ובכל דור. אמנם התנהגותם של מרדכי ואסתר על פי השקפה זו – בימי אחשוורוש, יש בה חידוש מיוחד, ועד שמשום זה נקרא החג בלשון פרסי:

יכוֹלִים היו לטעות ולחשוב, אשר השגחתו המיוחדת של השי"ת על בני ישראל, באופן שכל השפעותיו אליהם הן בהתאם למעשיהם, היא רק בזמן הבית, בשעה שאור הקדושה מאיר בגלוי ורואים בחוש כיצד השי"ת מנהיג את העולם.

אבל זמן הגלות הוא זמן של העלם והסתר על אורו ית', והשי"ת עצמו גרם לאותו העלם והסתר. וממילא, אולי בתקופה זו אין השי"ת משפיע לבני ישראל באופן ישיר לפי מעשיהם, אלא מסר את ההשפעה לחוקי הטבע. ואין זאת שחוקי הטבע שולטים על ההשפעה בכח עצמם רח"ל, אלא שהשי"ת רצה שהם ישפיעו את השפעתם בתקופה זו, משום שאינו מגלה אורו ית' בזמן הגלות.

ולפי טעות זו, הרי אם רוצה אדם בזמן הגלות להצליח במשאו ומתנו, ובשאר ענייניו הגשמיים, עליו להשקיע עצמו ביותר בדרכי הטבע המתאימות, כיוון שאין קשר גלוי בין

סיבתה הרוחנית של הגזירה.

ומשום כך, הרי הדבר הראשון שביקשה אסתר בשמעה את הגזירה, הוא לא השתדלות טבעית, כי אם "לך כנוס את כל היהודים . . וצומו עלי". ומכיוון שהבינה שהסרת הגזירה היא בפעולה הרוחנית, וההשתדלות היא רק פעולה טבעית הדרושה בכדי להמשיך הברכה הרוחנית, הרי לא חששה להפחית מיופיה בתענית. כי עיקר העבודה צריכה להיות בהסרת הגזירה באמת – ברוחניות, ולא בפעולת ההשתדלות הגשמית, שהיא רק "כלי" להמשכת הברכה.

ויש ללמוד מזה יסוד חשוב בכללות הנהגת בני ישראל, וגם בעבודתו הפרטית של יהודי, הן בלימוד התורה והן בענייני משא ומתן:

שורש קיום עם ישראל בגלות

יש הטועים לאמור שקיומם של ישראל בזמן הגלות, תלוי בדרכי ההשתדלות הדיפלומטיות וכיוצא באלו. לדעתם, יש להשקיע את עיקר המאמצים לשלומם של ישראל בהשתדלות בחוגי הממשלה. וראה הם מביאים לטענתם מהנהגת מרדכי ואסתר שהשתדלו אצל אחשוורוש לביטול הגזירה.

אך כאמור, בזה מגלים הם פנים בתורה שלא כהלכה, והם מפרשים את סיפור המגילה היפך מן האמת! כי עיקר פעולותיהם של מרדכי ואסתר היו ברוחניות, בצום ובתשובה, וההשתדלות בשושן הבירה היתה בגדר טפל.

האמת היא שקיומו של בית ישראל שונה לחלוטין מקיום שאר האומות: כל האומות תלויים בדרכי הטבע, ומצד סיבות טבעיות הם עומדים או נופלים. אבל על בני ישראל נאמר "אתם נצבים", ופירשו חז"ל (ראה תנחומא ריש פרשת נצבים) שגם כאשר כל האומות מתמוטטים – אתם "נצבים". כי קיום בני ישראל הוא על ידי התורה והמצוות ולא בדרכי הטבע והדיפלומטיא.

ועל כן, כאשר באה עת צרה ליעקב, יש לדעת שאין להסתמך כלל על הדיפלומטיא וההשתדלות אצל אומות העולם. יש לפשפש במעשים ולתקן את הדרוש תיקון בעבודת ה' בלימוד התורה וקיום מצוותיה. רק כאשר מתעוררים בתשובה תוכל להועיל ההשתדלות הטבעית. ואזי, גם אם בדרך הטבע אין בכוח הדיפלומטיא להועיל, מכל מקום "אתם נצבים" וקיימים.

מאמין בחי העולמים וזורע

אמרו בירושלמי (ראה תוד"ה אמונת, שבת לא, א) שיהודי "מאמין בחי עולמים וזורע", והיינו שהוא זורע משום שמאמין שהשי"ת יצמיח לו תבואה. והדבר תמוה לכאורה: והלא גם הכופרים שאינם מאמינים רח"ל בהשי"ת, זורעים את שדותיהם, כי זהו טבע העולם שהזריעה מצמיחה. ואם כן, מהו החידוש המיוחד בכך שיהודי זורע וסומך על השי"ת?

ובאמת יש בדברי הירושלמי עומק גדול בעניין האמונה הטהורה בהשי"ת: נכון הוא הדבר שדרך הטבע היא שהזריעה מצמיחה. אך יהודי יודע שגם כאשר יש חוקי טבע שחלים על כל האומות כולם, הנה בני ישראל שונים ומובדלים מהם. יהודי, ואפילו יחיד, אינו נתון לחוקי הטבע כלל,

והשפע המושפע אליו הוא רק לפי מעשיו ועבודתו את קונו. ועל כן כאשר יהודי זורע את שדהו, הוא מכיר בכך שאצל כל העולם צומחת השדה בדרך הטבע, ואצלו תצמח התבואה רק משום ש"מאמין בחי עולמים" – שסומך ובוטח בהשי"ת.

ויסוד זה נלמד גם מהנהגת מרדכי ואסתר, שלא שמו פניהם אל הפעולות הטבעיות, אלא נתנו את עיקר מאמציהם בתשובה נכונה לפני השי"ת. ואזי הצליחה בידם ההשתדלות בדרך הטבע, אף שהיתה זו השתדלות שאין בה תקווה כל כך על פי הטבע.

ולא בזריעה בלבד, אלא בכל עסקיו של יהודי ומשאו ומתנו יש להכיר שהעיקר הוא להיות ראוי לזכות לברכת ה'. וממילא ההשתדלות בדרכי המסחר היא טפלה לעומת לימוד התורה וקיום מצוותיה, שהם באמת הממשיכים את השפע. והוא מה שאמר הכתוב "וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה". אמנם צריכים לעשות כלי להמשכת ברכת ה' – "בכל אשר תעשה". אך יש לזכור שלא ה"כלי" ממשיך את השפע, אלא ברכת ה' – "וברכך ה' אלקיך".

הצלחה בלימוד התורה

ואין הדברים אמורים רק לבעלי עסק אלא גם ליושבי אוהל העוסקים בתורה, שאין הצלחתם על פי הטבע אלא רק בברכת השי"ת:

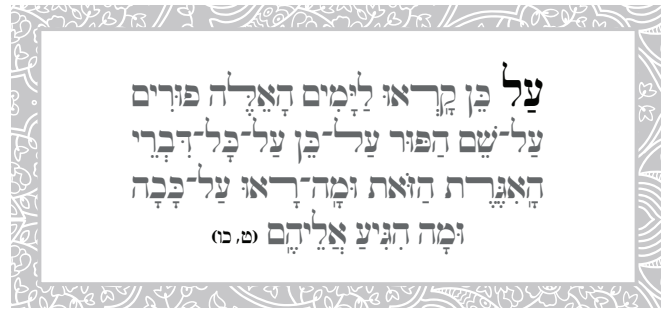
בבדי להצליח באמת בלימוד התורה הקדושה אין די בכישרונות מעולים. התורה היא חכמתו של השי"ת ואין אפשרות להשיגה רק על ידי יגיעה מרובה וכישרונות טבעיים, כי אם בסייעתא דשמיא.

על לימוד התורה להיות מתוך יראת שמים, ואזי מעניק השי"ת הצלחה שלמעלה מחוקי הטבע הרגילים. נוסף על כך, יראת שמים מביאה את האדם להתייגע באמת בלימוד התורה, ואזי מבטיחים חז"ל "יגעת ומצאת תאמין". עניין המציאה הוא שמזדמן לאדם דבר מה שלא עמל להשיגו. וכמו כן כאשר יהודי מתייגע בלימוד התורה, ממציא לו השי"ת הצלחה הרבה יותר מכפי ערך יגיעתו.

רוצה האדם להצליח בעסקיו, יתפלל אל השי"ת ולא יועילו התחכמויותיו במשא ומתן ללא ההשתדלות רוחנית.

אבל כאשר יהודי עוסק במסחר עם גוי, ב"לשון פרסי", אפשר לטעות לכאורה שמכיוון שהשי"ת נתן את הגוי תחת הנהגת חוקי הטבע, ממילא גם היהודי המתעסק עמו תלוי בחוקי הטבע, וממילא יש לו להשתדל ביותר בדרכי הטבע בכדי להצליח במסחרו.

וזאת אשר יש ללמוד משם "פורים" ב"לשון פרסי" – שגם בעת שמתעסקים ומדברים עם גוי – "לשון פרסי", הרי היהודי אינו נתון לעולם תחת חוקי הטבע, וכל השפעתו היא רק ממקום הקדושה לפי מעשיו. וכפי שרואים בעניין פורים שגם ב"לשון פרסי" ישנה השגחתו המיוחדת של השי"ת על בני ישראל.

דרוש ואגדה

פורים – בלשון פרסי דווקא

השם "פורים" הוא בלשון פרסי, ותרגומו הוא "גורלות" – "פור הוא הגורל" (אסתר ט, כד). ויש לתמוה על דבר זה, שהלא כל המועדים כולם, מדאורייתא ומדרבנן, נקראו בלשון הקודש, ומה נשתנה חג הפורים להקרא בלשון פרסי?

והנה, נודע בשערים (ראה לקוטי שיחות ח"ו עמ' 35 ואילך) ששמו של כל דבר מורה על מהותו ועיקר עניינו. ומובן אשר גם שם "פורים" רומז על עיקר עניינו של הנס והיום טוב, וממילא יש לבאר גם כיצד כל עניין הפורים סובב סביב עניין "לשון פרסי", שעל כן קבעו חכמים את שמו בלשון זו.

כאשר מתבוננים במהלכיהם של מרדכי ואסתר ובני ישראל לביטול הגזירה, מכירים מיד שלא שמו את כוחם והשתדלותם בפעולות שבדרכי הטבע:

באותם ימים בהם נגזרה הגזירה, היו לבני ישראל מהלכים בחצר המלוכה: מרדכי היה "יושב בשער המלך" וגם הצילו ממוות, ואסתר היתה המלכה. ולמרות שהדעת נותנת שיש לפעול לביטול הגזירה על ידי השתדלות מרדכי ואסתר בשושן הבירה, ניכר מסיפור הדברים שהשתדלותם אצל אחשוורוש היה החלק הטפל בין פעולותיהם.

מיד כאשר מרדכי "ידע את כל אשר נעשה", הנה "וילבש שק ואפר, ויצא בתוך העיר ויזעק זעקה גדולה ומרה". הוא עצמו התעורר בתשובה ועורר גם כן את בני ישראל לתקן מעשיהם ולשוב אל השי"ת. ורק לאחר שדאג לתיקון רוחני, ביקש מאסתר "לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש מלפניו על עמה".

גם אסתר נהגה באותו אופן: כאשר היתה צריכה לילך אל המלך, דאגה לכל לראש